

Regarding Tobias Peucer's Dissertation on Journalism. A Philosophical Perspective

Cristinel Munteanu¹

Abstract: In 1690, in Leipzig, Tobias Peucer defended the first doctoral thesis (in the world) devoted to journalism, namely *De relationibus novellis* ("On news reporting"). In this article, I aim at proving the validity and durable value of Peucer's dissertation, by analysing its content and structure, while also considering the philosophical aspects of this very important text, which establishes the theoretical foundation of journalism itself. In this regard, I will refer to some essential distinctions made by Aristotle, Kant and Coseriu, in order to demonstrate Peucer's solid philosophical background and his right scientific intuitions.

Keywords: Tobias Peucer; doctoral thesis; journalism; news reporting; philosophy

Despre disertația lui Tobias Peucer asupra jurnalismului. O perspectivă filosofică

1. Introducere

În ziua de 8 martie 2023 s-au împlinit 333 de ani de la susținerea – în 1690, la Leipzig – a primei teze de doctorat din lume dedicată jurnalismului. Autorul acestei teze era tânărul Tobias Peucer (sau Peucerus, în varianta latinizată), care se pregătea să devină medic, dar care, totodată, se dovedise foarte pasionat de

---

¹ Professor, PhD, Faculty of Communication and International Relations, "Danubius" University of Galati, Romania, Address: 3 Galati Boulevard, 800654 Galati, Romania, Tel.: +40.372.361.102, Fax: +40.372.361.290, Corresponding author: cristinel.munteanu@univ-danubius.ro.

problematica ziarelor din epoca sa. Am dorit să marcăm acest moment¹, cu atât mai mult cu cât s-au împlinit și 15 ani de când am publicat – pentru prima oară (la noi) într-o traducere românească (în ediție critică, bilingvă; vezi Peucer, 2008) – textul respectivei disertații. Însă scrierea lui Peucer nu este doar cea dintâi teză de doctorat din istorie referitoare la gazetărie, ci și un text care, în pofida trecerii celor (mai bine de) trei secole, rămâne deosebit de actual. În plus, uimește și astăzi rigoarea construcției sau a planului acestei disertații, explicabilă și prin pregătirea solidă (de la oratorie până la filosofie) pe care o dobândise Peucer pe parcursul studiilor sale. Reluând o analiză mai veche² (Munteanu, 2008, pp. 15-56), voi încerca în continuare să arăt perenitatea și validitatea judecăților lui Peucer, evidențiind și elementele ori detaliile care au de-a face cu filosofia, chestiuni pe care le pot trece în revistă, de altfel, dintru început: (i) faptul că și-a susținut teza de doctorat în „catedra de filosofie” a Universității din Leipzig; (ii) preocuparea lui (care ține și de „filosofia jurnalismului”, nu doar de teoria acestui domeniu) de a lămuri în ce constă esența jurnalismului, natura sa aparte, adică ce anume deosebește jurnalismul de istorie, bunăoară; (iii) organizarea conținutului disertației în funcție (și) de cele patru cauze aristotelice (eficientă, materială, formală și finală); (iv) încercarea de a clasifica/ierarhiza știrile în baza unei intuiții (destul de corecte, anticipând „lumile” lui Kant și tipurile de „univers de discurs” (în concepția lui Coșeriu).

2. Analiza tezei lui Tobias Peucer

2.1. Preliminarii

Teza lui Peucer are aproximativ 5000 de cuvinte³, fiind, după standardele actuale, cam de dimensiunile unei „conferințe” (Aguinaga, 1996, p. 76) și asemănându-se, mai degrabă, după cum observă Casasús (1990, p. 15), cu un capitol de concluzii. Conține 29 de paragrafe numerotate, precedate de un rezumat (ori sumar) ce prezintă succint conținutul fiecăruia. Prin concizie și prin ordine, teza lui Peucer este exemplară ca lucrare academică. Diverșii exegeți ai acestei disertații au

---

¹ Cu acest scop, am organizat (în cadrul Centrului de Hermeneutică „Simboluri și Texte” (CHeST) al Universității „Danubius” din Galați) Conferința „Orizonturi Interdisciplinare” (Galați, 14 decembrie 2023), un eveniment în timpul căruia – împreună cu colegul Fănel Teodorașcu – l-am evocat și pe Tobias Peucer, arătând meritele textului său.

² Vezi, în principal, Cristinel Munteanu, *Tobias Peucer – primul teoretician autentic al jurnalismului* (text publicat ca studiu introductiv în Peucer, 2008, pp. 15-56).

³ Este vorba de 5000 de cuvinte în traducere, căci în originalul latinesc teza nu depășește 4200 de cuvinte.

încercat însă, în comentariile lor, și alte grupări / clasificări ale respectivelor paragrafe, utilizând variate criterii (după o tematică mai largă, după elementele de interes pentru cercetarea de astăzi ș.a.m.d.). În discuția mea, pentru mai multă rigoare, voi adopta clasificarea tematică a lui Enrique de Aguinaga (1996, pp. 76-81), care are avantajul de a evidenția și organizarea coerentă a tezei lui Peucer. Evident că, în cadrul acestei delimitări orientative, voi insera atât ideile proprii, cât și observațiile pertinente ale celorlalți comentatori.

2.2. Structura și conținutul tezei

2.2.1. Definiția (§ I-IV)

Atractivitatea temei reiese din însăși atractivitatea istoriei, de vreme ce, în opinia autorului, relatările jurnalistice (*relationes novellae*), „a căror cantitate nu este mică, peste tot în lume, în aceste timpuri”, se află în legătură cu istoria (I). De altfel, trebuie precizat, încă de la început, că Tobias Peucer încearcă să justifice jurnalismul din perspectiva istoriei. Există evidente asemănări (chiar puncte comune) între jurnalism și istorie, dar și deosebiri majore. Jurnalismul, după cum observă E. Coșeriu, este istorie în sincronie (sau istorie sincronică), deci, în mod necesar, parțială și provizorie și, totodată, o formă de știință incipientă (Coșeriu, 2006b, pp. 101 și 106; cf. și Pedroso, 2004 sau Abreu, 2005).

Cu privire la sintagma *relationes novellae*, se pare că îmbinarea de cuvinte în sine este creația lui Peucer, care examinează și semnificația termenilor *nuntium* (latinesc) și *nouvelle* (francez), declarând că a adăugat cuvântul *relationes* „pentru mai multă claritate” (II). Traducătorul spaniol Á.S. de Cózar (a cărei versiune s-a publicat în numărul special – dedicat tezei lui Tobias Peucer – din revista *Estudios sobre el mensaje periodístico*) remarcă într-o notă că sintagma creată de Peucer, *relationes novellae*, traduce în latinește sintagma *neue Zeitungen*; la aceasta se va fi adăugat și simțul gramatical al lui Peucer, căruia nu-i convenea că un adjectiv precum *novellae* nu însoțește un substantiv. Oricum, și în germană se folosea pe atunci, pentru aceeași desemnare, termenul *Novelle*. Trebuie semnalată, totodată, „duplicitatea” semnificațiilor termenilor *novellae*, *relationes* și *relationes novellae*, care înseamnă în textul lui Peucer când ‘știri, informații, relatări de știri’, când ‘tipărituri sau publicații periodice’.

Revenind la istorie, Tobias Peucer afirmă că aceasta este de trei tipuri: *universală* – care menține succesiunea exactă a evenimentelor („se deapănă ca un fir

neîntrerupt”); *episodică* – cea care selectează doar anumite fapte remarcabile și le ordonează într-un fel sau altul pentru a le relata; *amestecată (miscellanea)*, *diversificată* sau *variata* – care nu urmează nicio ordine (III). În această ultimă categorie plasează Peucer relatările jurnalistice (*ad hanc ultimam classem referimus relationes novellas*), pentru că ele conțin informații despre evenimente recente petrecute în diverse locuri din lume (IV). Este important să atragem atenția (cf. Coseriu, 2006b, p. 102) asupra faptului că Peucer nu identifică relatările jurnalistice, la rigoare, cu niciunul dintre tipurile de istorie amintite: susține doar că acestea *se relaționează* cu cel din urmă tip, fără a afirma, așadar, vreo identitate. În consecință, Peucer tratează jurnalismul ca pe o formă stranie sau aberantă a istoriei, un fel de *paraistorie* (Coseriu, 2006b, p. 104). Pentru el, știrile trebuie să se conformeze structurii narrative a relatărilor istorice („respectând succesiunea exactă a evenimentelor unite și cauzele acestora”). De Beer (2000, p. 9) apreciază că Peucer a intuit două elemente specifice jurnalismului (chiar și celui din ziua de azi): «relația cu timpul», adică *actualitatea* („(evenimentele) au loc în fiecare zi”) și «importanța» sau, mai bine zis, *relevanța* („evenimentele importante”).

2.2.2. Originea (§ V-VIII)

În continuare, Peucer examinează modul în care s-a constituit istoria propriu-zisă, legând originile acesteia de războiul troian și redând, în acest sens, opiniile unor istorici greci și latini, după care se referă la studierea istoriei de către germani, care, se pare, nu au avut astfel de preocupări înainte de domnia lui Carol cel Mare, când călugării au început să consemneze evenimentele în cronici. Nu peste multă vreme, după ce prestigiul istoriografiei a fost reînviat, s-au ivit și oameni „cu o pregătire modestă”, grăbiți compilatori de scrisori ale curtenilor și colportori de zvonuri, care căutau să vină în întâmpinarea poporului interesat de noutăți (VI). După părerea lui Peucer, dezvoltarea presei a fost determinată de instituirea serviciului poștal. Un rol important l-au avut, apoi, mesagerii franco-belgieni care, dată fiind aviditatea doritorilor de noutăți, amestecau fapte reale cu fapte imaginare sau minciuni (VII). În definitiv, consideră Peucer, două ar fi motivele principale pentru care au apărut și s-au înmulțit știrile („deosebit de frecvente în aceste timpuri”): *curiozitatea oamenilor* și *dorința de câștig* a celor care le compun și a celor care le comercializează (VIII).

De Beer (2000, p. 10) îi reproșează lui Peucer că, deși își începe istoria știrilor cu perioada antică, nu face referiri la *acta diurna* din vremea lui Caesar, socotite de unii savanți drept prototipul ziarelor moderne¹. De asemenea, Arnold de Beer este

¹ *Acta diurna populi* sunt menționate, în treacăt, și de Quintilian (*Arta oratorică*, IX, 3, 17).

nemulțumit că Peucer, chiar dacă vorbește pe larg despre rolul „jurnalistului” (cum îl numim astăzi), nu menționează neplăcerile pe care le-a suferit Cicero din partea unui anume Chrestus, descris de istoricii presei ca fiind „the first prototype (sic!) journalist”, mai ales că – adaugă același specialist olandez – Peucer a avut, cu siguranță, acces la operele clasicilor.

2.2.3. Autorii (§ IX-XIV)

Discutând despre autorii relatărilor jurnalistice (pe care îi desemnează, cu un termen aristotelic, drept *cauza eficientă*), Peucer enumeră calitățile unui bun istoric, calități care ar trebui să fie, se înțelege, aceleași și pentru un bun jurnalist. Unele calități țin de *intelect*, altele de *voință* (IX)¹. Astfel, de intelect depinde *cunoașterea lucrurilor*, la care se poate ajunge fie prin observație particulară (ca martor ocular la evenimente), fie prin mărturiile altora. Prima modalitate este mai credibilă, deși istoria adevărată n-ar trebui – contrar celor susținute de Verrius Flaccus – să se bazeze doar pe aceasta (X). Tot intelectului îi aparține și *judicata*, cea care duce la discernerea informațiilor false, a zvonurilor de informațiile adevărate și/sau relevante (XI). Nepriceperea unor istorici de a selecta evenimentele pertinente este ilustrată cu exemple date de Lucian (XII) într-o manieră foarte similară celei a lui David Randall (2007, p. 30) – e drept, cu 300 de ani mai târziu față de Peucer. Prin analogie, poate fi vorba, așadar, de lipsa de fler („simțul dezvoltat al știrii”, cum i-ar zice Randall) a unor preinși jurnaliști.

În schimb, voinței autorului de știri i se datorează „buna credință și respectarea adevărului”. Investigatorul nu trebuie să fie părtinitor, ferindu-se de minciuni și cercetând temeinic faptele „de mare importanță” înainte de a scrie despre ele, așa cum au și procedat, de altfel, marii istorici (XIII). Totuși, se crede că cei care compun știri ar avea o libertate mai mare față de adevăr decât istoricii, întrucât accesul la documente și la surse le este îngreunat, își compilează cea mai mare parte a informațiilor din scrisorile prietenilor sau din zvonuri nesigure, la toate acestea adăugându-se presiunea timpului, de vreme ce „curiozitatea oamenilor trebuie hrănită cu relatări de orice fel” (XIV). Peucer este de părere că cei înclinați să mintă ar trebui fie să renunțe la practica elaborării știrilor, fie – mai ales în cazul informațiilor nesigure – să adauge avertismentul lui Seneca: „Răspunderea le revine autorilor”. Căci înșelarea cititorilor este un act de iresponsabilitate crasă. De aceea, pentru evitarea unor asemenea situații, „dacă un eveniment recent este

¹ Pornind de la această distincție, Albertos (1996, pp. 68-72) discută, tot cu referire la teza lui Peucer, despre „la información acurada como virtud del entendimiento” și „el respeto a las pautas estilísticas como virtud de la voluntad”.

anunțat în același timp din locuri diferite, trebuie văzut dacă acesta este confirmat prin mărturiile majorității”. Când mărturiile concordă, ele probează credibilitatea celor povestite, chiar și în cazul în care informațiile sunt denaturate, scuzându-l, așadar, pe jurnalist, cu atât mai mult cu cât până și celor mai buni istorici li s-a întâmplat să amestece involuntar „neadevăruri printre lucruri adevărate”.

2.2.4. Materia (§ XV-XIX)

Materia sau substanța știrilor este constituită din fapte extraordinare (*res singulares*), dar, fiindcă acestea sunt practic infinite, Peucer operează o selecție pentru a li se acorda întâietate „celor ce sunt demne de a fi amintite și cunoscute”, adică acelor numite „*axiomnemoneuta*”. José Luis M. Albertos (1996, p. 70) este de părere că ierarhia stabilită de Peucer („la escala de facticidad”) cu privire la faptele/ evenimentele ce pot constitui obiectul știrilor ar fi făcut deliciul unor teoreticieni ai comunicării, precum Denis McQuail, Gaye Tuchman, Ch. Witney, Paul H. Weaver ș.a. Cu excepția unor elemente de natură teologică – cum ar fi intervenția îngerilor – lista lui Peucer este valabilă și astăzi. De Beer et alii (2000, pp. 14-15) consideră că Peucer clasifică „the news events of his time” în patru grupe: (a) *evenimente naturale* („events of nature”), cum ar fi inundațiile, furtunile îngrozitoare, cutremurele etc.; (b) *guvern(are)* („the government”), incluzând tratativele de război și de pace, luptele, noile legi, succesiunile la tron etc.; (c) *oameni celebri* („famous people”)¹, cuprinzând moartea personajelor ilustre, sfârșitul celor răi ș.a.m.d.; (d) *chestiuni ecleziastice* („church matters”) în care ar intra și cele literare (în sens larg) – originea cutărei religii, schismele, persecuțiile etc., precum și scrierile valoroase ale doctorilor/ savanților, dezbaterile literare etc.

Arnold de Beer (*ibid.*), deși apreciază lista lui Peucer, remarcă (în raport cu agenda actuală) absența subiectelor privind sportul și tehnica sau tehnologia, ca și a subiectelor locale (care, după părerea noastră, s-ar putea încadra la (b)), lipsuri explicabile prin contextul de atunci. Totodată, observă că în înșiruire nu și-au găsit loc nici economia și nici comerțul². Dar nedumerirea cea mai mare a lui A. de Beer

¹ Firește, este vorba despre actualele „celebrities in the news”, afirmă același specialist olandez (De Beer et alii, 2000, p. 14), dând exemplul acelor adevărate *saga* construite în mass-media din întreaga lume în jurul personajelor *Diana* și *Monica* din anii '90.

² Precizez însă că referirea la comerț nu lipsește, ea putând fi constatată în paragraful următor (XVI), când se vorbește despre „relațiile [de natură comercială, i.e. ‘târgurile’] dintre cetățeni [...], speculațiile privind tranzacțiilor publice încă necunoscute”, aspect cu atât mai evident în originalul latinesc: „*civium negotiationes inter se [...], coniecturae de negotiis publicis [s.m. Cr.M.]*”. Se vedește că Peucer nu este împotriva relatării unor știri din sfera economică sau comercială, ci, din perspectiva relevanței acestora, doar se opune vehiculării de informații privind tranzacțiile banale dintre cetățeni sau de speculații nefondate referitoare la afacerile publice.

este legată de plasarea de către Peucer a unor fapte precum *operele artistice*, invențiile etc. în rândul evenimentelor naturale. Aici se impun, după opinia mea, câteva precizări.

Mai întâi, clasificarea lui A. de Beer se abate puțin de la cea a lui Peucer, care vorbește despre următoarele patru categorii de fapte ce țin de istorie: „fie *naturală*, fie *civilă*, fie *bisericească*, fie *literară*” („vel *naturalem*, vel *civilem*, vel *ecclesiasticam*, vel *literarium*” – subl. lui T.P.). Totuși, lista faptelor și evenimentelor este împărțită în trei fraze (marcate nu doar de punct (.), ci și de cuvintele evidențiate cu italice de autor: *primo*, *deinde*, *denique*), ultima serie înregistrând două tipuri: *res ecclesiasticae ac literariae* (probabil fiindcă, în viziunea sa teologică, cultura este și ea o *ancilla theologiae*). Dacă ne raportăm la om ca subiect al acestor fapte, atunci se obțin doar două clase: pe de o parte, cele *naturale*, săvârșite de Dumnezeu și de îngeri (?), pe de altă parte, cele realizate de om (deci *umaniste*, în sensul cel mai larg) – în cadrul statului sau al bisericii – *civile*, *bisericești* și *literare*. Nedumerește, într-adevăr, plasarea acestor „*artis opera aut effectus*” în mijlocul faptelor naturale, dar aceasta se poate explica prin intruziunea conceptelor teologice în gândirea științifică a lui Peucer. Sintagma „*artis opera*” se poate traduce fie prin ‘opere de artă’, fie prin ‘produse ale tehnicii’.

Dintre traducători, doar Ángel Sierra de Cózar, în versiunea sa spaniolă, traduce termenul lat. *ars*, *artis*, prin *técnica* ‘tehnică’, toți ceilalți preferând echivalentul *artă*. În acest caz, criticile lui A. de Beer nu mai sunt întemeiate, de vreme ce Peucer ia în calcul și tehnologia. De Cózar se deosebește de ceilalți traducători, în paragraful care ne interesează (XV), și prin alte „abateri”. De pildă, el transpune sintagma „*res ecclesiasticae ac literariae*” prin „los asuntos eclesiásticos y de la cultura”, după care traduce „*contentiones literariae*” prin „debates científicas”, deși, mai jos, traduce *ad litteram* clasificarea lui Peucer (v. *supra*) prin „historia, ya sea natural, o civil, o eclesiástica, o literaria (s.m. Cr.M.)”. Nu știm ce va fi avut în vedere de Cózar și nici nu știm exact ce va fi fost în mintea lui Tobias Peucer, dar apreciem că traducerea interpretativă (căci este o interpretare permisă de limba latină, pe care contextul o poate susține) a lui de Cózar este convenabilă și, totodată, logică, deși riscantă.

Evident că realitatea sau lumea în care trăim este doar una, dar în cadrul acesteia pot fi făcute unele distincții. Astfel, după Immanuel Kant, există doar două lumi: *lumea necesității și a cauzalității* și *lumea libertății și a finalității*. La acestea E. Coșeriu adaugă și *lumea credinței* (vezi Coșeriu, 2006a, p. 75). Desigur, nu voi

cădea în păcatul suprainterpretării, afirmând că Peucer a intuit aceste tipuri de lumi înaintea lui Kant. Vreau doar să dovedesc în ce măsură delimitează corect Peucer faptele. Prima lume este „lumea experienței sensibile curente, «mediul de cunoaștere» propriu științei empirice” (Coseriu, 2006a, p. 75), adică lumea obiectelor naturale, a fenomenelor etc. guvernată de legile fizicii, ale cauzalității. *Grosso modo*, aceasta ar corespunde primei categorii identificate de Peucer. A doua lume, în sens kantian, este „lumea creațiilor umane sau a culturii în general (incluzând științele și instituțiile publice ale religiilor și ale ritualurilor de cult), din care lumea fanteziei sau a artei este doar o parte, deși, probabil, cea mai clar caracterizată” (Coseriu, 2006a, p. 75). Aici toate acțiunile (omenești) se conduc după finalități, și nu după cauze. Celelalte fapte sau evenimente inventariate de Peucer – *civile, bisericești și literare* (știință și artă, adică tocmai *cultura* în sens larg) – corespund acestei lumi. Plasarea produselor sau a realizărilor tehnice (a „minunilor tehnicii”, cum am spune și azi) în prima lume s-ar justifica doar pentru că acestea sunt, cumva, mai „concrete” și respectă legile fizicii (deși, ca acte de creație umană conduse de scop, ele aparțin celei de-a doua lumi). De asemenea, descoperirile (fie geografice, fie ale fizicii etc.), dacă sunt rodul hazardului, ar putea intra aici. În eventualitatea în care prin *artis opera* Peucer desemnează produsele artistice/operele de artă, atunci plasarea în prima categorie (când ar fi trebuit să fie incluse în ultima) se explică, pesemne, prin credința că aceste acte sunt efectul revelației (al muzelor?) de natură divină sau angelică.

Este momentul să lămurim conceptul de „lume a credinței”. Aceasta reprezintă pur și simplu aceeași lume în care trăim (fie că-i a necesității, fie că-i a libertății), dar la care se adaugă misterul credinței și care este pusă, în ultimă instanță, pe seama voinței lui Dumnezeu. Nu se neagă astfel nici „legile naturale”, nici libertatea creatoare a omului, ci doar i se atribuie divinității „cauza primă” a cauzalității și a libertății umane. O spune Coșeriu mult mai bine decât aș reuși eu: „Aceasta, întrucât se înțelege că Dumnezeu a creat omul «după asemănarea sa», altfel spus, ca o ființă cu posibilități nu nelimitate, firește (este vorba, de fapt, de asemănare, și nu de identitate), dar, în același timp, dotată cu creativitate, adică cu capacitatea de a acumula și de a transmite cunoștințe, de a modifica prin intermediul tehnicii lumea naturală după necesitățile sale biologice și de a crea în mod liber lumi culturale” (Coseriu, 2006a, p. 76 (trad. mea, Cr.M.)). Evident că decese sau nașterile nu sunt acțiuni „umaniste” (sunt lucruri firești ale naturii, cu excepția cazurilor în care morțile sunt, de fapt, crime (= ucideri intenționate) sau sacrificii ritualice etc.), ci este vorba de semnificația pe care oamenii le-o acordă.

În lumina acestor precizări, clasificarea operată de T. Peucer se justifică prin formația sa (era pasionat de teologie) și prin contextul epocii, nemaipunând la socoteală și faptul că îndrumătorul tezei a fost Adam Rechenberg (1642-1721), ilustru profesor de teologie¹.

În paragrafele XVI-XIX Peucer pune și problema etică² a selecției „materialului potrivit să apară în relatările destinate publicului”, făcând trei observații. Astfel, în primul rând, din perspectiva moralei, dar și a relevanței faptelor, nu vor fi pe agenda jurnalistului aspectele nesemnificative, activitățile zilnice ale oamenilor sau evenimentele nefericite din viața acestora, cum ar fi: fenomenele meteorologice obișnuite, viața privată a împăraților (vânători, petreceri, spectacole, călătorii), inventarierea „câtorva formațiuni militare”, relațiile dintre cetățeni, pedepsirile răufăcătorilor și speculațiile pe marginea tranzacțiilor publice atunci când nu au acoperire oficială (adică atunci când informațiile nu provin din acte publice).

Cea de-a doua observație (sau, mai degrabă, cel de-al doilea sfat) vizează precauția: „să nu fie divulgate în mod indiscret activitățile împăraților pe care ei nu vor să le facă cunoscute. Căci este periculos să scrii despre cei care au puterea de a proscribe”. Trebuie așteptat, spune Peucer, până când aceștia fie mor, fie își pierd puterea de a face rău. Altminteri, „rar se scriu lucruri adevărate despre împărații care sunt încă în viață, fiindcă fie adulația crescândă, fie teama îi înspăimântă pe scriitori” – ceea ce duce la falsificarea știrilor.

Cea de-a treia observație privește morala sau, mai bine zis, decența: „să nu includem lucruri care aduc daune bunelor maniere (= moravuri) sau adevăratei religii, cum sunt obscenitățile, crimele comise în mod îngrozitor, înjurăturile proferate de oameni, care sunt greu suportate de urechile pioase”. În consecință, după ce anterior (XVII) afirmase că „într-un stat bine constituit, nu trebuie permis oricui să răspândească știri publicului”, Peucer se arată de acord cu decizia „înțeleaptă” de a institui cenzura, pentru a proteja „spiritele inocente” și pentru a nu-i încuraja „pe cei înclinați la rele”. Peucer își argumentează/ exemplifică aceste constatări pornind tot de la istorici, care au atras atenția primii (evident, din perspectiva disciplinei lor) asupra acestor aspecte.

---

¹ Un astfel de „conducător științific” putea impune anumite puncte de vedere sau chiar să interpoleze fraze proprii, cum s-a întâmplat în cazul celeilalte teze de doctorat a lui Tobias Peucer, cea în medicină, în care îndrumătorul, Andreas Petermann, a inserat un paragraf cu caracter polemic (vezi Peucer, 2008, pp. 35-38).

² Pentru comparație, vezi Christians et alii, 2001 (partea I – *Știrile*).

În schimb, în paragraful XIX (vezi și XIV), autorul se desparte de punctul de vedere al istoricului (chiar dacă oferă exemple consemnate tot de istorici), atunci când se referă la „chestiunile fără importanță care constituie partea cea mai mare din conținutul unor știri (= ziare)”. Față de istorici, jurnaliștii au scuza că scriu în mare grabă, pentru a hrăni „curiozitatea poporului dornic de noutăți”, nepreocupându-se, așadar, de posteritate.

Caracterizând acest apetit imens pentru noutăți (atât de specific speței umane; vezi și XXIII), Peucer trimite la obiceiul galilor, înregistrat de Iulius Caesar. Galii, împinși de demonul curiozității, opreau călătorii, silindu-i să le comunice orice tip de noutate/informație¹. Adesea însă erau mințiți și suportau consecințele dezinformării. Prin analogie, se poate spune că alcătuitoarii de ziare, relatând lucruri banale, „se adaptează cumva apetitului atât de mare pentru noutăți care astăzi a pus stăpânire pe mințile poporului”, ajungând să răspândească și zvonuri sau informații false. Când sunt nesiguri cu privire la adevăr, jurnaliștii ar trebui să utilizeze, ca măsură de precauție, formula de avertisment a istoricului Curtius: „*De fapt, eu voi scrie mai multe decât cred. Căci nici nu pot confirma lucrurile de care mă îndoiesc, nici nu trec cu vederea ceea ce am aflat*”. Vor fi, astfel, eliberați de responsabilitatea adevărului, lăsând aceasta la aprecierea cititorului prudent.

2.2.5. Forma (§ XX-XXII)

Cu privire la *forma* relatărilor jurnalistice, Peucer constată că aceasta este variată. Totuși, la rigoare, ca și în cazul relatărilor istorice, forma poate fi discutată în termenii distincției dintre *oikonomia* și *lexis*. *Oikonomia* se referă la „ordinea și aranjarea relatării faptelor”, pe câtă vreme *lexis*-ul desemnează „limba și stilul potrivit faptelor”. Bun cunoscător al retoricii, Peucer susține că în redactarea unei știri trebuie avute în vedere „cele șase elemente cunoscute de care întotdeauna, de regulă, se ține seama: autorul, acțiunea, cauza, modul, locul și timpul”. Dacă n-am ști că retorica a stabilit de mult timp aceste reguli, am fi tentați să credem că Peucer a intuit, cu două veacuri și jumătate înaintea lui H. Lasswell, „cei 5 W” (*who?*, *what?*, *why?*, *where?*, *when?* – așa-numitul „pentagon interogativ”) și un „H” (*how?*)². La nevoie, precizează Peucer, când nu toate circumstanțele unei

¹ Pentru spațiul românesc, este antologică *Scrisoarea II (Rețetă)*, în care Costache Negruzzi descrie curiozitatea fără margini a ieșenilor și soluția („rețeta”) unui „outsider” la neplăcerile provocate de aceasta: tânărul străin oferă un copios ospăț („un prânz mare”) la care invită pe toată lumea, expunându-le apoi tuturor (într-o trecere în revistă) toate detaliile legate de persoana sa care i-ar fi putut interesa.

² După cum atestă Aguinaga (1996, p. 80) și Casasús (1990, p. 19), în școlile de jurnalism din Spania și Germania se cunoștea faptul că respectivele reguli aparțineau retoricii. Numai ignoranța și reaua-credință puteau/pot duce la atribuirea acestora teoreticienilor anglo-saxoni. Oricum, Peucer este o

întâmplări sunt cunoscute, dar se dorește, totuși, redarea esențialului, unele dintre elemente pot lipsi. Putem adăuga că autorul anticipează aici, probabil, și conceptul de *lead*.

Brian Winston, subliniind unele merite ale lucrării lui Peucer, face o observație surprinzătoare (la prima vedere): “Peucer, for instance, noted that the ‘six familiar elements’ of journalism were character, events, cause, place, time and manner – already almost exactly Kipling’s ‘who, what, why, where, when’.” (Winston, 2005, p. 58). De ce Kipling, și nu Lasswell? Uimirea dispăre în momentul în care descoperim strofa de început a unei poezii scrise de Rudyard Kipling (1865-1936): “I keep six honest serving men/ (They taught me all I knew);/ Their names are What and Why and When/ And How and Where and Who”. Trebuie să precizăm că aceste întrebări constituiau deja un imperativ în vremea lui Quintilian, care amintește respectiva regulă (în *Arta oratorică*, cartea a XII-a) ca o condiție pentru structurarea discursului, ce trebuia să răspundă la șapte întrebări: *quis?* (cine?), *quid?* (ce?), *ubi?* (unde?), *cūr?* (de/ pentru ce?), *quomodo?* (cum?), *quibus adminiculis/ auxiliis?* (cu ce ajutor/ prin ce mijloace?) și *quando?* (când?).

Foarte interesante sunt și observațiile/ recomandările lui Peucer în privința stilului cerut de redactarea știrilor, care „nu trebuie să fie nici retoric, nici poetic, fiindcă stilul retoric îl îndepărtează pe cititorul dornic de știri, iar cel poetic îl răscolește și nici nu expune suficient de clar evenimentul”. Mai mult decât atât, pornind de la Cicero, Lucian din Samosata și Quintilian, Peucer pledează, explicit și implicit, pentru respectarea aceluiași virtuți stilistice pe care le recomandă și actualele manuale referitoare la tehnicile de redactare a textului jurnalistic: *claritatea*, *concizia*, *fluența*, *corectitudinea*, *precizia* și chiar *lizibilitatea* (concept modern, însă intuit și de antici) (vezi Munteanu, 2008, pp. 209-217).

2.2.6. Finalitatea (§ XXIII-XXVIII)

Spre deosebire de istorie, al cărei scop intrinsec și specific „îl constituie păstrarea amintirii evenimentelor”, scopul relatărilor jurnalistice este acela de a satisface curiozitatea imediată a oamenilor, ele nefiind scrise pentru posteritate. Doar o parte din evenimentele relatate de ziare pot fi preluate și consemnate de istoria propriu-zisă, și anume cele înregistrate cu mare atenție, căci cele mai multe au un caracter improvizat, bazându-se pe zvonuri și documente nesigure (XXIII).

---

primă verigă lipsă între tradiția retoricii și teoria jurnalismului (cf. și Albertos, 1996, p. 71; Areal, 1994, pp. 46-50; De Beer et alii, 2000, p. 17; Atwood & de Beer, 2001, p. 492).

În consecință, scopul acestor *relationes novellae* ar fi, în opinia lui Peucer, „comunicarea evenimentelor recente asociată cu o oarecare utilitate și atractivitate”, dar, cu siguranță, primordială este această sete de noutăți pentru a cărei satisfacere „știrile se imprimă peste tot în diferite limbi”. Dorința de a afla noutățile este atât de mare, încât poporul se adună adesea pe la răspântii și pe drumuri publice întrebând: „Ce este nou?” (XXIV).

Interesantă este observația lui Peucer referitoare la faptul că *utilitatea și atractivitatea* reprezintă „efectul sau consecința scopului deja discutat” (adică a comunicării evenimentelor recente), întrucât informația preluată dintr-o relatare recentă „pare să producă în sufletul cititorilor și una și alta” (XXV). Într-adevăr, în termeni recenți, Peucer intuiește că rolul sau misiunea presei este de a informa și anticipează câteva dintre funcțiile mass-media: cea de educare sau de culturalizare și cea de divertisment, alături, evident, de cea de informare (*cf.* Coman, 2004, pp. 79-97).

În ceea ce privește utilitatea presei, Peucer consideră că aceasta nu este la fel de mare ca cea a „istoriei scrise cu pricepere”, dar nu ezită să afirme că ziarele „au o utilitate sigură care poate contribui pozitiv atât la viața publică, cât și la cea privată a oamenilor”. În acest sens, Peucer trimite la lucrarea lui Christian Weise, *Schediasma Curiosum*, în care sunt arătate avantajele practice ale presei cu referire la științe precum geografia, genealogia, istoria și politica. Mai mult decât atât, ziarele aduc beneficii și celor incuți, în special negustorilor. Dar este nevoie de prudență și de cunoștințe prealabile din respectivele domenii (XXVI și XXVIII).

Nu poate fi negată, ca și în cazul istoriei, nici atractivitatea știrilor/ziarelor, căci ele impresionează și bucură/delectează „sufletul curios al cititorului”. În sprijinul ideii sale, Peucer apelează iarăși la istorie amintindu-l pe Alfonso de Aragon, care a fost atât de încântat de opera istorică a lui Curtius, încât „a scăpat de boala de care suferea” (XXVII)¹. Cercetătorii moderni ar vorbi aici, pesemne, de funcția *terapeutică* sau *cathartică* a mass-media (Coman, 2004, p. 96) inclusă în funcția generală de divertisment (*cf.* și Bertrand, 2000, p. 33).

Toate aceste intuiții sau observații ale lui Peucer îl apropie foarte mult de abordările actuale, care au acreditat ideea că știrile trebuie să fie adevărate și obiective, dar, în același timp, incitante sau neplictisitoare (*cf.* De Beer et alii, 2000, p. 19; Winston, 2005, p. 58).

---

¹ Acesta este singurul exemplu din textul tezei ce are legătură cu profesia de medic a lui Peucer.

2.2.7. Tipologia (§ XXIX)

După ce a examinat „tipul ideal al ziarelor”, Peucer discută despre diversitatea acestora. Faptul că autorul tezei întrebuițează termenul lat. *idea* (‘tipul ideal/ideea, în sensul platonician’) este deosebit de important, după părerea mea, întrucât demonstrează ținuta profund științifică a demersului peucerian. Hegel a arătat, ceva mai târziu, că a face știință presupune să identifice *onticul* cu *deonticul* (vezi Coșeriu, 1994, p. 173), adică *a fi* cu *a trebui să fie*. Așadar, Peucer a descris mai întâi generic ziarele și apoi a făcut unele constatări pe câteva exemple concrete. Astfel, el observă că există ziare specializate pe subiecte literare (sau științifice?); altele promet cititorului „subiecte speciale și, mai ales, de bun gust”; altele se ocupă de teme politice. Există, de asemenea, unele ce tratează teme diverse în funcție de ceea ce se petrece zilnic, având o periodicitate săptămânală, lunară, bianuală etc. și fiind redactate în diferite limbi. Între acestea, serioase și credibile sunt publicațiile de limbă germană din Leipzig și cele de limbă latină din Frankfurt¹. Însă nu descrierea acestora face obiectul tezei lui Peucer; de aceea, el se mulțumește să-și încheie disertația cu rugăciunea ca pe viitor ziarele din Germania și din zona sa să aibă parte doar de subiecte bune.

Antonio López de Zuazo este convins că Peucer nu se referă la gazetele italiene, englezești, spaniole și portugheze, deoarece nu le-a avut niciodată în mână, însă lasă să se înțeleagă că acesta ar fi trebuit să-și dea mai multă silință să le obțină (Zuazo, 1996, p. 89). În schimb, José L. Albertos (1996, pp. 66-67) pare să fie satisfăcut de exemplele de periodice pe care le dă Peucer², întrucât acestea întruneau condițiile de bază respectate și astăzi de publicațiile standard: actualitate, periodicitate și difuzare maximă. Articolul lui Albertos conține și alte afirmații interesante. De pildă, faptul – oarecum paradoxal – că, deși existau jurnale pe vremea lui Peucer, nu se putea spune că exista și jurnalismul ca atare, acesta fiind desconsiderat în epocă. Jurnalismul, ca fenomen social (și nu ca specializare universitară!), apare în jurul anului 1850, abia atunci putându-se vorbi de „una correlación histórica total entre estos tres elementos: sociedad industrial – cultura de masas – periodismo” (Albertos, 1996, p. 64). Anul 1850 este fixat din rațiuni didactice, însă ne permite să observăm cvasi-coincidența temporală a celor trei invenții tehnologice fundamentale care au dus la apariția „del periodismo”: calea

¹ Într-adevăr, *Le Mercure gallant* (fondat în 1672 de Donneau de Visé), amintit de Peucer, nu se ferea de știrile gogonate (cf. Jeanneney, 1997, p. 25).

² Dacă *teoria* înseamnă intuirea universalului în faptul concret, atunci lui Peucer nici nu-i trebuiau prea multe ziare pentru a le determina specificul.

ferată (1830), telegraful (1844) și rotativa (1846) – promovată de ziarul „Times” din Londra (Albertos, 1996, pp. 64-65). Pentru Patrice Flichy (1999, p. 14), anul 1850 este important fiindcă, în acea perioadă, bursa și piețele financiare au cunoscut o extraordinară dezvoltare.

2.3. Sursele utilizate de Peucer

În lucrarea lui Peucer este evidentă puternica înrăurire a clasicilor greci și, mai ales, latini, la care se adaugă și câțiva umaniști germani din generația sa ori din cea anterioară. O rapidă inventariere după criteriul frecvenței, ne arată că autorii cel mai des citați sunt: Cicero (de 5 ori), Plinius (de 4 ori), Lucian din Samosata (de 3 ori), Johann Gerhard Vossius (de 3 ori). De câte două ori sunt citați: Seneca, Quintilian, Curtius, Tacit și Fritsch. Dintre compatrioți, pe lângă Fritsch, Peucer mai face trimitere la Christophorus Besoldus și la Christian Weise.

Operele din care Peucer citează cel mai frecvent sunt, cum era de așteptat, din domeniul istoriei: *Cum se scrie istoria* de Lucian din Samosata (120?-190?) și *Ars Historica* de Johann Gerhard Vossius (1577-1649). Cartea lui Lucian va fi exercitat cea mai puternică influență asupra gândirii lui Peucer, dar și asupra stilului întrebunțat de el (Casasús, 1990, p. 21)¹. De altfel, Lucian din Samosata a fost unul dintre cei mai imitați autori în Renaștere și Iluminism. Însă, în cazul primei teze de jurnalism, tocmai datorită acestei clare influențe, Casasús nu ezită să caracterizeze micul volum al lui Lucian drept „o operă fundamentală de paleo-jurnalism”.

Deși la Aristotel se face trimitere o singură dată (și atunci la „a doua mână”, prin intermediul lui Diogene Laertios)², este curios cum de niciun comentator (din cei pe care i-am consultat) nu a observat și influența Stagiritului în structurarea tezei, căci Peucer pune pe „ordinea de zi” a disertației sale și cauzele aristotelice (cauza eficientă, cauza materială, cauza formală și cauza finală), ușor de recunoscut încă din sumar: *causa illarum efficiens* (9), *materia novellarum* (15), *forma novellarum* (20), *finis novellarum* (23). La rigoare, două treimi din teză discută și dezvoltă tocmai aceste chestiuni. Probabil că autorul nu a mai făcut referire la Aristotel, fiindcă tratarea unor asemenea probleme reprezenta o exigență a cercetării

¹ Casasús e de părere că până și Umberto Eco se va fi inspirat din Lucian din Samosata (în cartea sa *Come si fa una tesi di laurea*).

² J. L. Albertos, bunăoară, îi impută lui Peucer faptul de a nu-l fi citat pe Aristotel măcar în privința aspectelor ce țin de retorică sau stilistică (Albertos, 1996, pp. 71-72). Cu siguranță, Peucer avea cunoștințe solide de retorică din Cicero și, mai ales, din Quintilian.

academice fixată prin tradiție la Universitatea din Leipzig (mai ales în catedra de filosofie).

3. Concluzii

Într-o lucrare de mici dimensiuni, dar riguros construită, Tobias Peucer a reușit să cuprindă (să discute sau să anticipeze) o serie de probleme valabile și astăzi în teoria jurnalismului modern. De fapt, cu excepția aprobării cenzurii și a modului (oarecum ambiguu) în care concepe spunerea adevărului (*cf.* De Beer et alii, 2000, p. 21), toate ideile își păstrează aplicabilitatea într-o societate liberă din secolul al XXI-lea. Cu mai bine de 300 de ani în urmă, Peucer ne-a avertizat asupra potențialului presei de a manipula. Observațiile sau recomandările sale se regăsesc în codurile etice actuale ale jurnaliștilor. Definiția știrilor, modul în care se structurează informația, stilul cerut de relatări, intuirea unor funcții ale mass-media și, în linii mari, subiectele de interes jurnalistic etc. sunt acceptate de specialiștii care s-au aplecat asupra tezei sale în zilele noastre. Afirmațiile comentatorilor converg spre aceleași concluzii: Tobias Peucer este un precursor al teoriei jurnalismului contemporan ori modern sau este cel care pune bazele acesteia (vezi Sousa, 2004, pp. 36-42; Aguinaga, 1996, pp. 82-83; Atwood & De Beer, 2001, pp. 485-496; Tambosi, 2004, p. 50 și alții).

În același timp, disertația lui Peucer poate fi considerată și primul manual de jurnalism (vezi Albertos, 1996, pp. 68-69; Sousa, 2004, pp. 43-45). Într-adevăr, lăsând la o parte chestiunile ce privesc noile media (ce nu existau, evident, pe vremea lui Peucer), oricine se poate convinge de relevanța celor spuse aici, comparând – ca listă de probleme – conținutul tezei lui Peucer cu capitolele cărții lui David Randall, *Jurnalismul universal*. Cităm, în ordine (omțându-le pe cele precum „Interviul”, „Documentarea on line” etc.), din cuprinsul „ghidului practic” al celebrului jurnalist britanic: cap. 1. „Calitățile unui bun reporter”; 2. „Limitele jurnalismului”; 3. „Definiția știrii”; 4. „De unde provin știrile bune”; 5. „Documentarea”; 6. „Controlați-vă sursele!” (...) 11. „Relatarea evenimentelor catastrofice”; 12. „Greșeli, rectificări și farse”; 13. „Etica profesională”; 14. „Stilul jurnalistic”; 15. „Lead-urile”; 16. „Construcția și descrierea” etc. (vezi Randall, 2007). *Quod erat demonstrandum!*

Referințe bibliografice

- Abreu, J. B. (2005). A Peucer, o que é de Cicero: a odisséia narrativa entre a História e o Jornalismo, in *Estudos em Jornalismo e Mídia*. Florianópolis. Brasil: Editora Insular, vol. II, 1, pp. 179-183.
- Aguinaga, E. (1996). Sobre la tesis de Peucer. *Estudios sobre el mensaje periodístico* (Madrid), 3 (Ejemplar dedicado a: Primera tesis doctoral sobre Periodismo), pp. 73-83.
- Albertos, J. L. (1996). Periodismo, periódicos y relatos periodísticos. Lectura sobreinterpretativa de la tesis de Tobías Peucer. *Estudios sobre el mensaje periodístico*, 3, pp. 63-72.
- Areal, M. F. (1994). Retòrica versus periodisme: notícies i realitat. *Periodística*, 7, pp. 43-58.
- Atwood, R. A. & De Beer, A. S. (2001). The Roots of Academic News Research: Tobias Peucer's "De relationibus novellis" (1690). *Journalism Studies*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, vol. 2, 4, pp. 485-496.
- Bertrand, C.-J. (2000). *Deontologia mijloacelor de comunicare*. Iasi: Institutul European.
- Casasús, J. M. (1990). Estudi introductorio a la primera tesi doctoral sobre periodisme, in *Periodística* (Barcelona), 3 (Número especial commemoratiu del III Centenari de l'obra de Tobias Peucer: text complet i estudi introductorio), pp. 9-29.
- Christians, C. G. et alii (2001). *Etica mass-media. Studii de caz*. Iași: Polirom.
- Coman, M. (2004). *Introducere în sistemul mass-media* (ediția a II-a). Iași: Polirom.
- Coșeriu, E. (1994). *Prelegeri și conferințe (1992-1993)* (supliment al publicației „Anuar de lingvistică și istorie literară”, t. XXXIII, 1992-1993, Seria A. Lingvistică).
- Coseriu, E. (2006a). Orationis fundamenta. La plegaria como texto, in Coseriu, E. & Loureda Lamas Ó. (2006). *Lenguaje y discurso*. Pamplona: EUNSA, pp. 61-83.
- Coseriu, E. (2006b). Periodismo e historia, in Coseriu, E. & Loureda, Ó. (2006). *Lenguaje y discurso*. Pamplona: EUNSA, pp. 101-111.
- De Beer, A. et alii (2000). Leipzig: From Tobias Peucer's *De Relationibus Novellis* (1690) to *Ecquid Novi* (2000), in *Ecquid Novi: African Journalism Studies*, vol. 21, 1, pp. 6-61.
- Flichy, P. (1999). *O istorie a comunicării moderne. Spațiu public și viață privată*. Iași: Polirom.
- Jeanneney, J.-N. (1997). *O istorie a mijloacelor de comunicare. De la origini și până astăzi*. Iași: Institutul European.
- Munteanu, Cr. (2008). Despre „virtuțile stilistice” ale textului jurnalistic, in *Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași* (serie nouă), secțiunea III e, Lingvistică, LIV, pp. 209-217.
- Pedroso, R.N. (2004). O Jornalismo como uma forma de narração da história do presente: uma interpretação da Tese de Doutorado em Periodística de Tobias Peucer, in *Estudos em Jornalismo e Mídia*, vol. I, 2, pp. 61-72.
- Peucer, T. (2008). *De relationibus novellis. Despre relatările jurnalistice*, Ediție bilingvă, Prologul editorului, studiu introductiv și postfață de Cristinel Munteanu, Text latin stabilit, versiune românească și note de Cristian Bejan. Pitești: Editura „Independența Economică”.

Quintilian, M. F. (1974). *Arta oratorică* (traducere de Maria Hetco), vol. I-III. București: Editura Minerva.

Randall, D. (2007). *Jurnalistul universal* (ediția a II-a). Iași: Polirom.

Sousa, J. P. (2004). Tobias Peucer: Progenitor da Teoria do Jornalismo, in *Estudos em Jornalismo e Mídia*, vol. I, 2, pp. 31-46.

Tambosi, O. (2004). Tobias Peucer e as origens do jornalismo, in *Estudos em Jornalismo e Mídia*, vol. I, 2, pp. 49-59.

Winston, B. (2005). *Messages: Free Expression, Media and the West from Gutenberg to Google*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Zuazo, A. L. de (1996). Relaciones de noticias y primeros periódicos europeos. *Estudios sobre el mensaje periodístico*, 3, pp. 85-90.